

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2016

ročník/volume 26

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

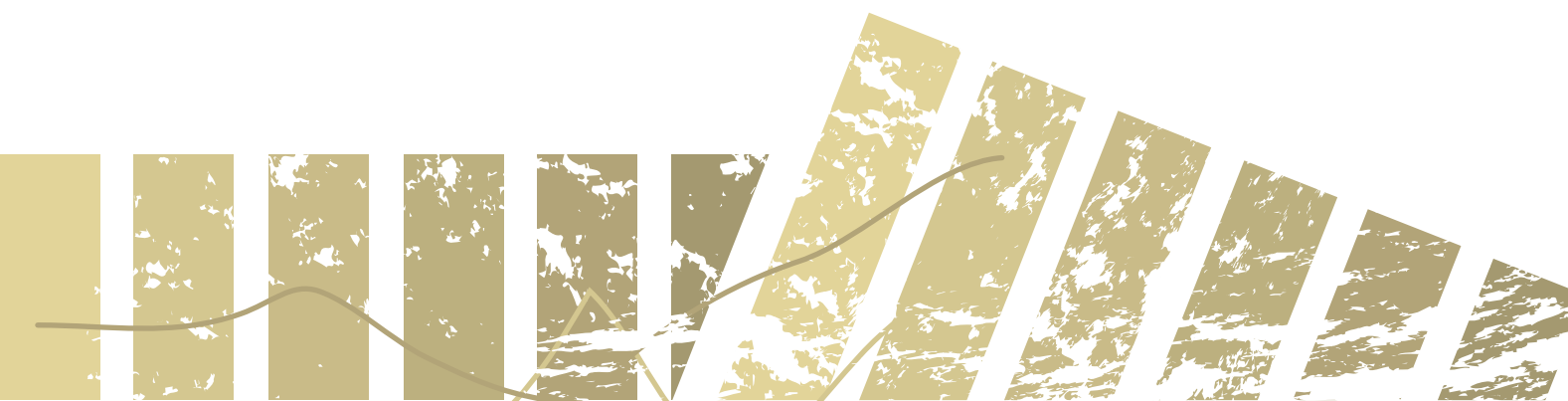
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 3

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 29 – 47

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2016/July 15, 2016

Branislav ŠPROCHA
INFOSTAT – Výskumné demografické centrum
Centrum spoločenských a psychologických vied SAV

DETI, MLADISTVÍ A MLADÍ DOSPELÍ NA SLOVENSKU OPTIKOU DEMOGRAFIE

CHILDREN, ADOLESCENTS AND YOUNG ADULTS IN SLOVAKIA THROUGH A DEMOGRAPHIC LENS

ABSTRAKT

Populačný vývoj Slovenskej republiky prechádza v poslednom štvrtstoročí veľmi dynamickými a dramatickými zmenami. Hlavnými nositeľmi týchto zmien boli mladé osoby do 30 rokov narodené v 70. až 90. rokoch. Posuny v intenzite a charaktere reprodukčného a rodinného správania následne ovplyvňujú zmeny v početnosti a zložení populácie do 15 rokov. Hlavným cieľom príspevku je analyzovať vývoj detskej zložky, mladistvých a mladých dospelých na Slovensku v posledných troch sčítaniach a konštruovať ich možný vývoj do budúcnosti. Okrem toho sa zameriava na zmeny reprodukčného a rodinného správania osôb do 30 rokov.

ABSTRACT

In the last quarter-century, population development of the Slovak Republic is facing very dynamic and dramatic changes. The main carriers of these changes were young people under 30, born in the 70s and 90s. The shifts in the intensity and nature of reproductive and family behaviour consequently affect changes in the number and composition of the population under the age of 15. The main objective of this paper is to analyze the development of the child component, adolescents and young adults in Slovakia in the last three population censuses and construct their possible development in the future. Moreover, it focuses on the changes in reproductive and family behaviour of persons under the age of 30.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

deti, mladiství, mladí dospelí, rodinné a reprodukčné správanie, odkladanie, Slovensko

KEY WORDS

children, adolescents, young adults, family and reproductive behaviour, postponement, Slovakia

1. ÚVOD

Transformácia reprodukčného a rodinného správania začínajúca sa na konci 80. a na začiatku 90. rokov minulého storočia významnou mierou ovplyvnila nasledujúci vývoj detskej zložky na Slovensku [pozri 2, 13]. Hlavnými nositeľmi týchto posunov boli a sú muži a ženy narodení v 70. až 90. rokoch, ktorí odmietli staré vzorce správania a v nových spoločenských, politických a hospodárskych podmienkach si začali vytvárať svoje vlastné modely reprodukcie, ktoré sa lepšie hodia do meniaceho sa prostredia. K ich hlavným znakom patrí predovšetkým odkladanie vstupu do prvého manželstva a narodenie prvého dieťaťa do vyššieho veku, čo sa následne prejavuje aj na vybraných štrukturálnych charakteristikách slovenskej populácie a ostro kontrastuje s predchádzajúcim vývojom [2].

Štúdiá má dva základné ciele. Prvým je analýza vývoja počtu detskej zložky, mladistvých a mladých dospelých a ich vnútornej štruktúry na Slovensku s využitím výsledkov ostatných troch sčítaní obyvateľov. V spojitosti s predchádzajúcim populačným vývojom sa následne snažíme vypracovať niekoľko scenárov možného budúceho vývoja počtu narodených detí, ako aj detskej zložky a osôb vo veku 15 – 29 rokov. V druhej časti sa zameriavame na zmeny reprodukčného a rodinného správania. Pozornosť venujeme predovšetkým odkladaniu materstva a vstupu do manželstva a ich vplyvu na štruktúru žien podľa počtu detí, realizovanú plodnosť žien do 30 rokov, ako aj podiel osôb, ktoré aspoň raz vstúpili do manželstva. Okrem toho sa venujeme aj otázkam rozvodovosti, umelej potratovosti a štruktúre ukončených tehotenstiev.

2. ZDROJE ÚDAJOV A METODIKA PRÁCE

V zmysle hlavných cieľov práce sme štúdiu rozdelili do dvoch základných blokov. Prvý predstavuje analýza detskej zložky obyvateľstva (deti vo veku 0 – 14 rokov), mladistvých (15 – 17 rokov) a mladých dospelých (18 – 29 rokov). Na základe údajov zo sčítaní obyvateľov 1991, 2001 a 2011 poukazujeme na zmeny v početnosti a vnútornej štruktúre týchto skupín v kontexte predchádzajúceho populačného vývoja. Okrem toho sa snažíme prostredníctvom výsledkov prognózy [1] a nami pripravených scenárov intenzity a rozloženia plodnosti simulovať možný vývoj počtu narodených detí, ako aj detskej zložky obyvateľstva a osôb vo veku 15 – 29 rokov v nasledujúcich dvoch desaťročiach (do roku 2035).

Druhá časť práce je zameraná na analýzu prokreatívneho a rodinného správania. Opierame sa pritom o dva základné zdroje údajov. Prvým sú každoročne zbierané informácie o narodených, sobášoch a rozvodoch Štatistickým úradom Slovenskej republiky (ďalej ŠÚ SR) a potratoch Ministerstvom zdravotníctva SR. Prostredníctvom nich boli konštruované prierezové tabuľky plodnosti podľa veku a parity ženy [metodika výpočtu pozri 10] a tabuľky sobášnosti slobodných mužov a žien [metodika výpočtu napr. 9]. V prípade rozvodov pracujeme s tzv. čistými vekovošpecifickými mierami rozvodovosti vydatých žien a ženatých mužov vo veku do 30 rokov. Okrem toho sme analyzovali aj štruktúru rozvodov podľa počtu maloletých detí, ktorá nás informuje, aký počet detí je každoročne zasiahnutý rozvodovým konaním. Z potratov pozornosť venujeme interrupciám, pričom hodnotíme predovšetkým zmeny v intenzite umelej potratovosti podľa veku. V kombinácii s ďalšími udalosťami (živo-, mŕtvonarodené deti, spontánne potraty) identifikujeme hlavné posuny v charaktere ukončených tehotenstiev žien vo veku do 30 rokov. Druhým základným zdrojom vstupných údajov sú výsledky sčítaní obyvateľov 1991, 2001 a 2011. Využívame informácie o štruktúre žien podľa počtu narodených detí vo veku do 30 rokov, ako aj dáta o zložení obyvateľstva Slovenska vo veku 16 – 29 rokov podľa rodinného stavu. Okrem základných štruktúrnych indikátorov (podielov) pracujeme aj s niektorými zložitejšími. Predovšetkým je to konečná plodnosť ako priemerný počet detí narodených jednej žene v príslušnom veku, či *singulate mean age at marriage 30*, resp. *singulate mean age at first birth 30*, ktoré nás informujú o tom, koľko rokov v priemere strávi muž alebo žena do dovŕšenia 30. roku života ako slobodný, slobodná, resp. koľko rokov v priemere prežije žena ako bezdetná. Zmeny v týchto hodnotách tak umožňujú analyzovať časovanie vstupu do manželstva a rodenia prvých detí osôb v skúmanom vekovom intervale.

3. DETSKÁ ZLOŽKA, MLADISTVÍ A MLADÍ DOSPELÍ V POPULÁCII SLOVENSKA A ICH MOŽNÝ VÝVOJ DO BUDÚCNOSTI

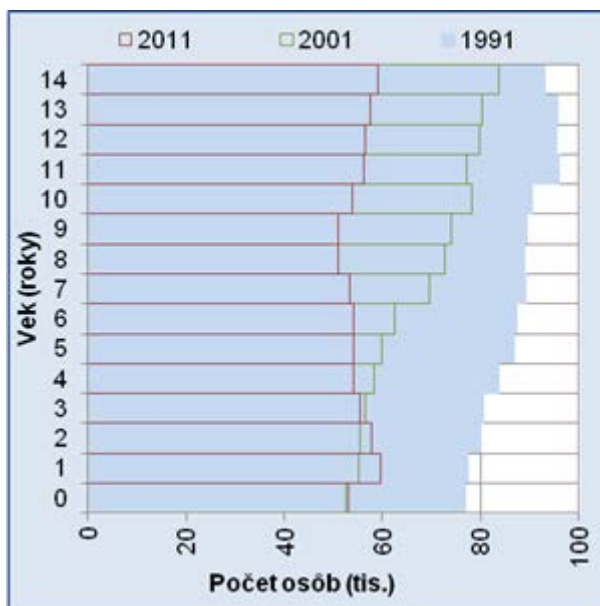
Podiel detí do 15 rokov má na Slovensku dlhodobý klesajúci trend. S výnimkou epizodického zvýšenia medzi sčítaniami 1950 a 1961 podmieneného priaznivým povojnovým obdobím sme svedkami viac ako storočie trvajúceho znižovania zastúpenia detskej zložky. Obzvlášť intenzívny je tento trend v posledných dvoch intercenzálnych obdobiach. Ide pritom o paradoxnú situáciu, keďže do reprodukčného veku sa dostali a v podstate ešte stále v ňom sú početné generácie žien narodené v 70. rokoch minulého storočia. S tým spojené očakávania oživenia pôrodnosti a zvýšenia počtu narodených detí sa však nenaplnili. Naopak, Slovensko čelilo veľmi dynamickému poklesu s vrcholom na začiatku nového milénia, keď počet narodených detí (približne 51-tisíc) dosiahol historicky najnižšiu úroveň. Ešte na konci 80. a začiatku 90. rokov sa pritom ročne narodilo takmer 80-tisíc detí.

Je zaujímavé, že práve v období minimálnej pôrodnosti (pozri obr. 1) sa vo veku najvyššej plodnosti nachádzalo najviac žien. Keďže počet detí nie je závislý len od počtu potenciálnych matiek, teda žien v reprodukčnom veku, ale aj od intenzity plodnosti, je zrejmé, že kľúčovým bol práve prepád jej úrovne. Kým na konci 80. rokov Slovensko ešte patrilo v európskom priestore s viac ako dvomi deťmi na ženu k populáciám s najvyššou plodnosťou, od druhej polovice 90. rokov sa zaradilo ku krajinám s najnižšou plodnosťou na svete. Práve v roku 2002 aj hodnota úhrnej plodnosti dosiahla historicky najnižšiu úroveň (1,19 dieťaťa na ženu). V nasledujúcom období vidíme jej mierne oživenie a s tým spojený nárast počtu živonarodených detí, ktorý kulminoval v rokoch 2009 – 2011 na hranici 60- až 61-tisíc osôb. To však ani zďaleka nepostačovalo na zvrátenie alebo aspoň výraznejšie zabrzdenie poklesu zastúpenia detskej zložky v populácii Slovenska. Navyše od roku 2012 (vrátane) sa nezapočítavajú tie deti, ktoré sa narodia v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku. Do detskej zložky obyvateľstva sa následne dostáva len tá časť detí narodených v zahraničí, ktoré rodičia prihlásia na trvalý pobyt na Slovensku (tzv. prvé prihlásenie). Preto od roku 2012 počet narodených detí štatisticky klesol približne na hranicu 55- až 56-tisíc a udržiava sa na nej až do súčasnosti.

Ak sa pozrieme na vývoj celkového počtu detí do 15 rokov, zistíme, že medzi sčítaniami 1991 a 2011 klesol z viac ako 1,3 milióna osôb na necelých 830-tisíc. Podľa posledných údajov z konca roka 2015 bolo na Slovensku vo veku 0 – 14 rokov približne 832-tisíc osôb. V relatívnom vyjadrení detská zložka podľa výsledkov sčítania 2011 predstavovala približne 15 %, kým na začiatku 90. rokov to bola ešte takmer štvrtina z celej populácie Slovenska. Okrem toho posun nastal aj vo vnútornej štruktúre detskej zložky, ktorý korešponduje s predchádzajúcim populačným vývojom a najmä vývojom počtu narodených detí. V podstate stabilný pokles pôrodnosti až do začiatku nového milénia prispel k vzniku miernej prevahy starších detí, keďže každá mladšia generácia sa vyznačovala nižšou početnosťou. Platilo to predovšetkým o štruktúre detskej zložky v sčítaní 2001, ktorú formoval predchádzajúci veľmi dynamický a súčasne takmer desaťročné trvajúci prepád pôrodnosti. Keďže v nasledujúcom intercenzálnom období sa situácia stabilizovala a počet narodených dokonca mierne začal rásť, vnútornú štruktúru charakterizuje značná rovnomernosť (pozri obr. 1). Táto stabilita je však s veľkou pravdepodobnosťou iba dočasná, pretože postupne budeme svedkami ďalšieho poklesu počtu narodených detí (pozri ďalej), čo sa následne prejaví nielen na zmene štruktúry, ale, ako ukazuje obr. 2, aj

na počte detí do 15 rokov. Podľa stredného variantu prognózy [1] by ešte v najbližších rokoch mohol počet detí mierne rásť, no už v prvej polovici 20. rokov nastúpi pomerne dramatický pokles vrcholiaci na začiatku 40. rokov. O necelé dve desaťročia by tak na Slovensku detskú zložku mohlo tvoriť len približne 730-tisíc osôb (v roku 2040 dokonca len 700-tisíc), čo by predstavovalo len niečo viac ako 13 % z celej populácie Slovenska.

Obr. 1: Veková štruktúra detskej zložky na Slovensku podľa výsledkov sčítaní obyvateľov 1991, 2001 a 2011

Zdroj: ŠÚ SR, SODB 1991, 2001, 2011

Obr. 2: Projekcia počtu detí do 15 rokov na Slovensku v rokoch 2015 – 2035, stredný variant prognózy

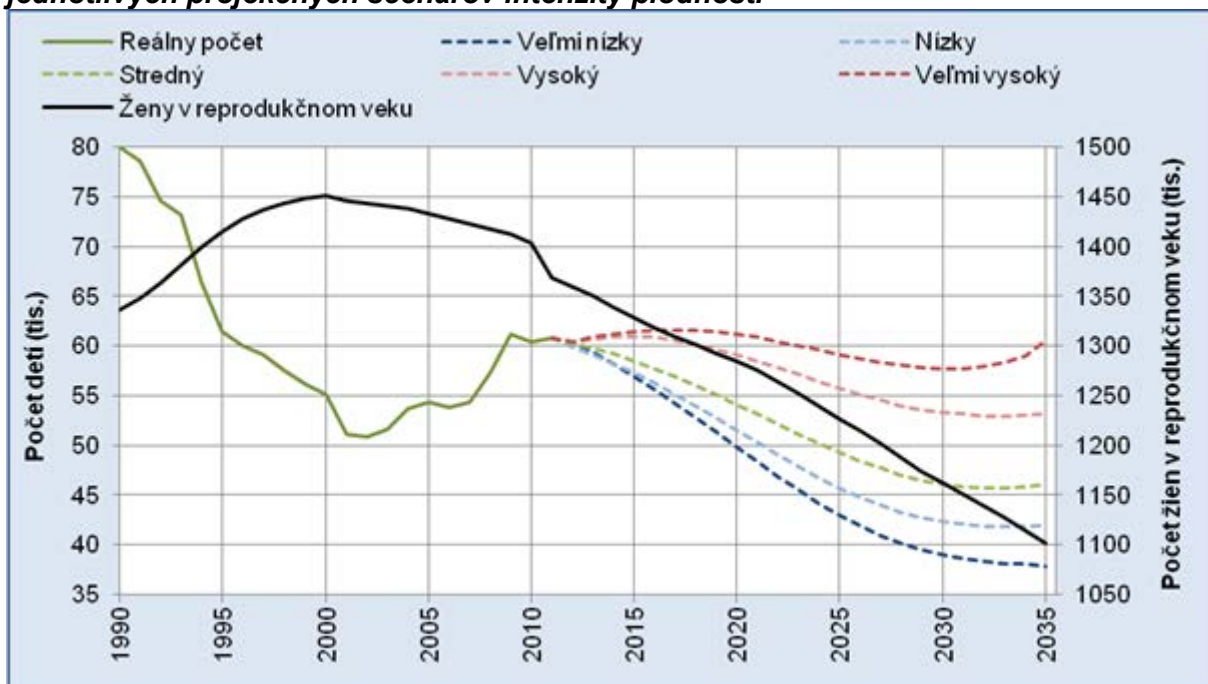

Zdroj: [1]

Ako sme už naznačili, budúci vývoj detskej zložky na Slovensku rozhodujúcou mierou ovplyvnia dve skutočnosti. Prvou je úroveň pôrodnosti v posledných 10 – 15 rokoch. Druhú predstavuje možný vývoj počtu narodených detí, pričom jeho vplyv bude rásť so vzdáľovaním sa od súčasnosti. V podstate na konci 20. rokov už bude početná veľkosť a charakter detskej zložky formovaná len kohortami detí, ktoré sa ešte len narodia. Preto kľúčovou otázkou zostáva budúci vývoj počtu narodených detí. Na obr. 3 je znázornená simulácia možných scenárov pôrodnosti v závislosti od nastavenia úrovne plodnosti. Keďže štruktúra, ako aj počet žien v reprodukčnom veku a predovšetkým vo vekových skupinách najviac sa podieľajúcich na celkovej plodnosti je v najbližších dvoch desaťročiach do značnej miery vopred daná predchádzajúcim populačným vývojom, hlavnú úlohu bude zohrávať intenzita plodnosti. Celkovo bolo pripravených 5 scenárov. Veľmi nízky pracoval s predpokladom, že úhrnná plodnosť bude postupne do roku 2035 klesať na úroveň 1,3 dieťaťa na ženu. Nízky scenár očakáva stabilnú úroveň plodnosti na úrovni 1,45 dieťaťa na ženu. V strednom sa úhrnná plodnosť postupne dostane až na hranicu 1,60 dieťaťa. Vo vysokom by to bolo 1,85 dieťaťa na ženu a konečne vo veľmi vysokom simulujeme návrat na hranicu 2,1 dieťaťa na ženu do roku 2035. Veľmi nízky a veľmi vysoký scenár sú podľa nášho názoru najmenej pravdepodobné. Za najpravdepodobnejší považujeme stredný variant. Získané výsledky jednoznačne potvrdili, že budúci vývoj počtu narodených detí a v dlhšom časovom horizonte aj detskej zložky sa bude vyznačovať jednoznačne klesajúcim trendom. Najvýraznejší pokles by populácia Slovenska zaznamenala pri naplnení veľmi nízkeho variantu.

Očakávaný významný pokles počtu žien v reprodukčnom veku by umocnil mierny pokles plodnosti. Počet narodených detí by sa tak už na konci 20. rokov mohol dostať pod hranicu 40-tisíc osôb. Približne na hranici 42-tisíc by sa na konci prognózovaného obdobia stabilizovala pôrodnosť v nízkom variante a niečo nad 45-tisíc v strednom scenári. Pokles počtu narodených detí nastane aj vtedy, ak bude plodnosť žien na Slovensku rásť až na úroveň, ktorú predpokladal vysoký variant. Len pri veľmi vysokom variante by sa počet narodených detí viac-menej stabilizoval na súčasnej úrovni.

Obr. 3: Reálny a očakávaný vývoj počtu žien a narodených detí na Slovensku podľa jednotlivých projekčných scenárov intenzity plodnosti

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

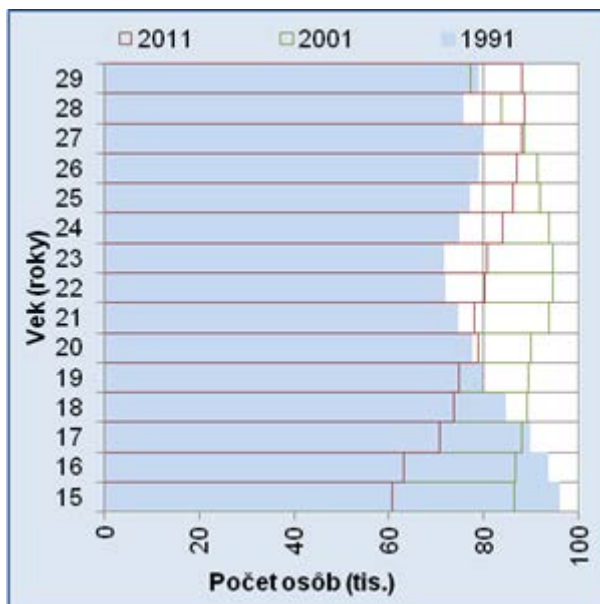
Vzhľadom na súčasný stav a nedávny predchádzajúci vývoj v kombinácii s poznatkami o úrovni odkladania a rekuperácie je nepravdepodobné, aby sa intenzita plodnosti na Slovensku výraznejšie priblížila k hranici dvoch detí na ženu. Vývoj počtu žien v reprodukčnom veku už v blízkej budúcnosti ovplyvní odchod početných kohort narodených v 70. rokoch, ktoré vystriedajú čoraz menšie kohorty žien, ktoré prišli na svet v druhej polovici 90. rokov a prvej dekáde nového milénia. Výsledkom bude kontinuálny pokles zo súčasných približne 1,3 milióna osôb až na 1,1 milióna osôb v roku 2035. Pokles počtu narodených detí sa tak zdá neodvratný, pričom jeho rozsah bude ovplyvnený predovšetkým úrovňou plodnosti. Podľa našich odhadov je dosť pravdepodobné, že o dve desaťročia sa pôrodnosť na Slovensku výrazne priblíži k hranici 40- až 45-tisíc detí narodených ročne.

Predchádzajúci nerovnomerný populačný vývoj a následný pokles pôrodnosti a plodnosti ovplyvnili aj skupinu osôb vo veku 15 – 29 rokov. Podľa výsledkov sčítania v roku 1991 do tejto vekovej kategórie patrilo viac ako 1,20 milióna osôb. O desať rokov neskôr posunom početných generácií zo 70. rokov to bolo takmer 1,34 milióna osôb. V poslednom sčítaní v roku 2011 do tejto skupiny už patrili osoby narodené v 80. rokoch a v prvej polovici 90. rokov, preto došlo k poklesu na úroveň niečo viac ako 1,18 mil. osôb. Ten pokračuje aj ďalej a podľa posledných dostupných

údajov z konca roka 2015 vo veku 15 – 29 rokov bolo na Slovensku už len necelých 1,04 milióna osôb. V relatívnom vyjadrení podiel mladistvých a mladých dospelých sa najprv zvýšil z takmer 22 % (rok 1991) na takmer 25 % (rok 2001), aby nasledoval spomínaný pokles na necelých 22 % (rok 2011), resp. 19 % (31. 12. 2015). Podobne ako v detskej zložke, aj v tejto vekovej skupine sme svedkami vnútorných štruktúrnych zmien. Medzi sčítaniami v rokoch 1991 a 2001 sa vo vekovej skupine 15 – 29 rokov zastúpenie jednotlivých kohort najskôr takmer vyrovnalo, avšak neskôr v súvislosti s nástupom čoraz menších generácií z 80. rokov a v najmladšom veku z prvej polovice 90. rokov sa početnosť predmetnej skupiny osôb v populácii výrazne znížila.

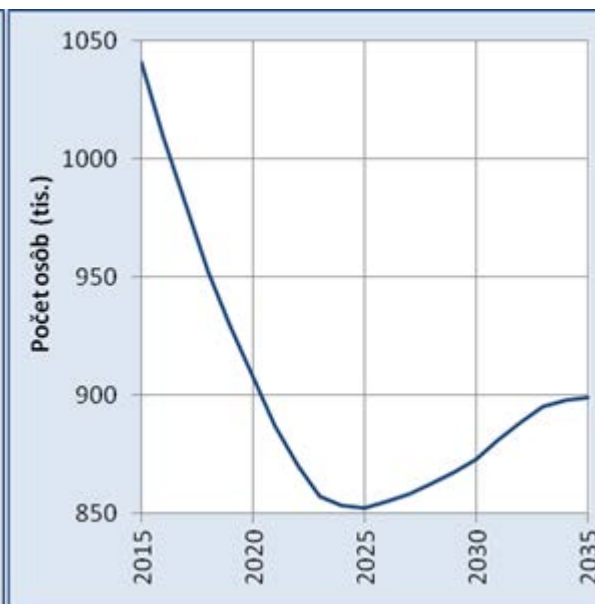
Tento trend bude pokračovať až do prvej polovice 20. rokov, keď počet osôb vo veku 15 – 29 rokov v strednom variante prognózy poklesne [1] až o takmer 200-tisíc osôb. V roku 2025 by tak na Slovensku mohlo byť v tomto veku len približne 852-tisíc mužov a žien (15,6 % z celej populácie SR). V nasledujúcej dekáde s najväčšou pravdepodobnosťou nastane mierne kontinuálne zvýšenie, keďže do tohto veku sa začnú posúvať o niečo početnejšie generácie narodené v období po roku 2005. Na konci predikovaného obdobia v roku 2035 by tak na Slovensku mohlo byť približne 900-tisíc osôb vo veku 15 – 29 rokov, ktoré by tak tvorili približne 16,5 % z celej populácie.

Obr. 4: Detailná štruktúra osôb vo veku 15 – 29 rokov na Slovensku podľa výsledkov sčítaní obyvateľov 1991, 2001

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Obr. 5: Projekcia počtu osôb vo veku 15 – 29 rokov na Slovensku v rokoch 2015 – 2035, stredný variant prognózy

Zdroj: [1]

4. PROKREATÍVNE SPRÁVANIE

Plodnosť a potratovosť prešli a prechádzajú v populácii Slovenska v poslednom štvrtstoročí významnými zmenami [8]. Hlavnými nositeľmi týchto posunov boli a sú práve mladí muži a ženy narodení v 70. až 90. rokoch. Preto nás nemôže prekvapiť, že od začiatku 90. rokov minulého storočia práve vo veku do 30 rokov prechádza ich prokreatívne správanie historicky jedinečnou transformáciou. Mladí dospelí odmietli reprodukčné vzorce svojich rodičov a postupne sa konštituuju nové, ktoré sa vyznačujú oveľa väčšou rôznorodosťou usporiadania a časovania jednotlivých

prechodov k dospelosti. Navyše sa ukazuje, že predovšetkým tie, ktoré prinášajú dlhodobé záväzky, sa strategicky oveľa častejšie odkladajú do druhej polovice reprodukčného veku. Hlavným znakom je tak posun materstva a rodičovstva do vyššieho veku, ktorý ovplyvňuje nielen intenzitu reprodukcie vo veku do 30 rokov, ale aj samotnú štruktúru žien podľa počtu narodených detí (pozri ďalej).

Predchádzajúci reprodukčný režim vyznačujúci sa skorým začiatkom rodičovskej dráhy, realizáciou reprodukčných zámerov vo veľmi krátkom časovom intervale a často završením reprodukcie do 30. roku života mladé generácie v nových spoločenských a ekonomických podmienkach veľmi rýchlo opustili [8]. Diskontinuita životných podmienok prinútila mužov a ženy narodených v 70. rokoch vytvoriť si nové vzorce prokreatívneho správania, ktoré lepšie reflektujú novú situáciu v transformujúcej sa spoločnosti. Jedným z hlavných vonkajších znakov týchto zmien bol dramatický prepád intenzity plodnosti, ktorá sa na takmer dve desaťročia pohybovala pod hranicou 1,5 dieťaťa na ženu. Najmä v prvej polovici 90. rokov sa hlavným faktorom tohto vývoja stal výrazný pokles plodnosti žien vo veku do 27 rokov. Ten síce prebieha aj v poslednej dekáde, no ani zďaleka už nie je taký dynamický. Môžeme predpokladať, že proces odkladania reprodukčných zámerov v prvej polovici reprodukčného obdobia sa postupne stabilizuje a jeho výsledkom bude konštitúcia niekoľkých modelov časovania prechodov k materstvu.

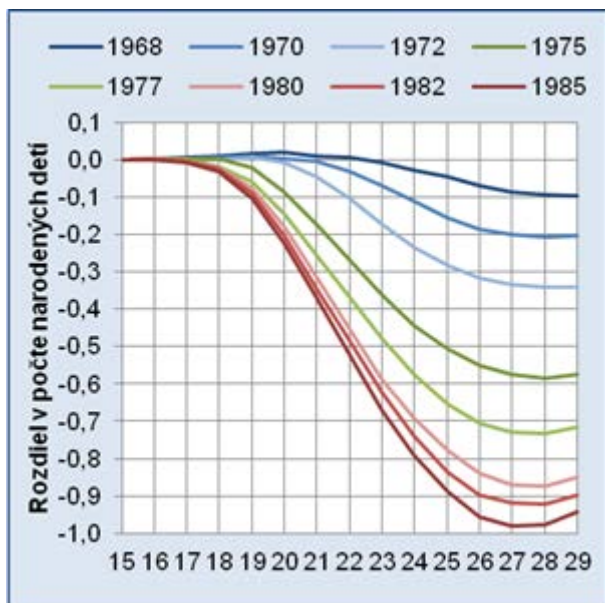
Ukazuje sa, že vo veku do 30 rokov sa postupne profiluje niekoľko rôznorodých scenárov. Reprodukčne špecifickú podskupinu predstavujú ženy, ktoré sa matkami stávajú vo veľmi mladom veku (do 20. roku života), čo je v ostrom protiklade s hlavnými tendenciami v časovaní rodenia detí prvého poradia na Slovensku v posledných dvoch desaťročiach. Ich príspevky k celkovej plodnosti sa znížili len mierne z viac ako 10 % na približne 8 %. Do druhej skupiny patria ženy realizujúce svoje prvé reprodukčné plány vo veku 20 – 24 rokov. Ešte v prvej polovici 90. rokov sa v tomto veku realizovalo viac ako 40 % z celkovej plodnosti, kým v súčasnosti je to len 17 %. Vekové skupiny do 25 rokov tak na Slovensku k celkovej plodnosti prispievajú už len niečo viac ako štvrtinou. Najdôležitejšou reprodukčnou skupinou sa postupne stali ženy rodiace vo veku 25 – 29 a v poslednom období aj vo veku 30 – 34 rokov. Tieto dve skupiny sa dnes podieľajú na celkovej plodnosti okolo 60 %. Z hľadiska časovania plodnosti druhým vekovým extrémom sú ženy rodiace vo veku nad 35 rokov. Aj ich podiel sa postupne zvyšuje a v súčasnosti už prekračuje 15 %. Je zrejmé, že jedným z hlavných faktorov reprodukčného správania na Slovensku sa stáva jeho realizácia v druhej polovici reprodukčného veku. Kým na začiatku 90. rokov sa takmer 85 % z celkovej úhrnnej plodnosti realizovalo vo veku do 30 rokov, podľa posledných údajov z roku 2014 to už bolo len 54 %.

Najlepšie možno proces odkladania plodnosti analyzovať v prvej polovici reprodukčného veku prostredníctvom tzv. benchmark modelu [pozri 11, 12]. Ten pracuje na báze kohortového prístupu. Za referenčnú kohortu sme v zmysle Sobotku a kol. [11] určili tú, v ktorej ako prvej bolo možné identifikovať nástup odkladania materstva do vyššieho veku. V prípade Slovenska ide o ročník 1965. Ako je zrejmé z nasledujúcich obrázkov 6 – 9, proces odkladania sa s každou mladšou generáciou postupne prehľboval. Najdynamickejšie pritom prebiehal v kohortách z polovice 70. rokov. U žien narodených v 80. rokoch však už vidíme postupné spomaľovanie (pozri obr. 6). Celkový rozdiel v realizovanej plodnosti medzi ženami z kohorty 1985 a 1965 dosiahol už takmer jedno dieťa. Okrem toho sa tiež potvrdzuje, že vo veku do

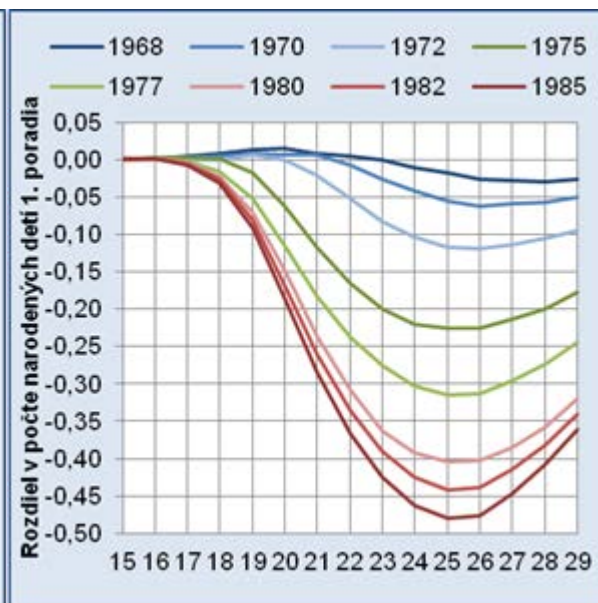

30 rokov sa najviac odkladajú prvé deti. Vo veku 25 rokov v generácii 1985 už rozdiel v počte narodených prvých detí predstavoval takmer 0,5 dieťaťa. Na druhej strane však platí, že v prípade detí prvého poradia sa tieto reprodukčné zámery začínajú dobiehať ešte vo veku do 30 rokov (pozri obr. 7), kým druhé a najmä tretie a ďalšie deti sa de facto len odkladajú bez nástupu rekuperačnej fázy (obr. 8 a 9).

Obr. 6: Odkladanie plodnosti vybraných kohort žien na Slovensku do 30. roku života

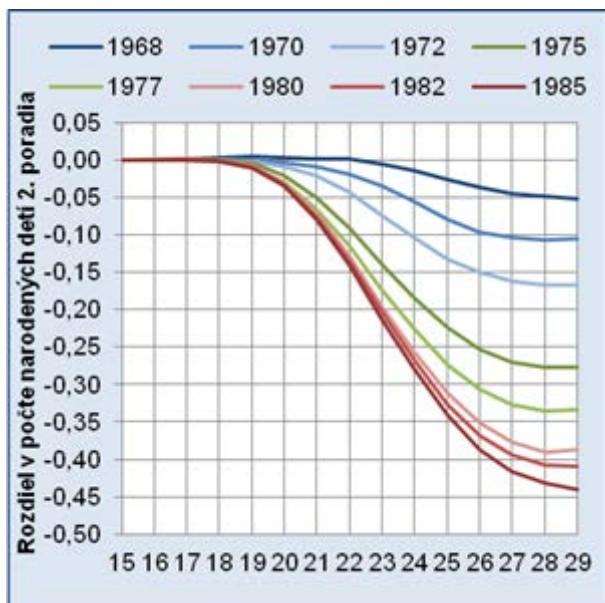

Obr. 7: Odkladanie plodnosti 1. poradia vybraných kohort žien na Slovensku do 30. roku života

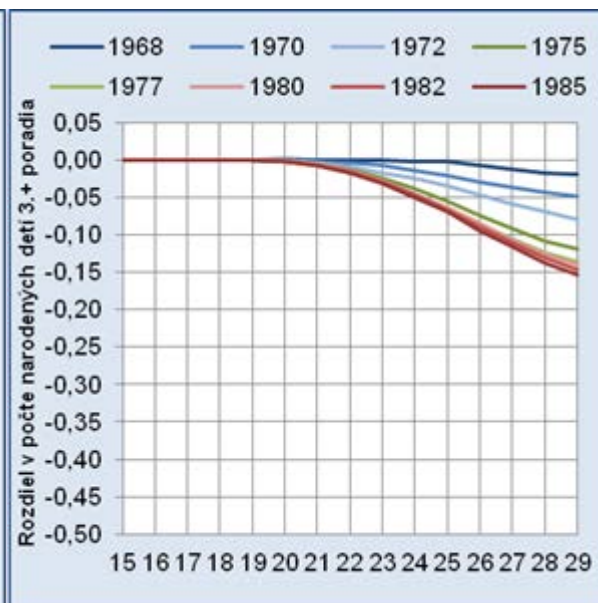

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Obr. 8: Odkladanie plodnosti 2. poradia vybraných kohort žien na Slovensku do 30. roku života

Obr. 9: Odkladanie plodnosti 3.+ poradia vybraných kohort žien na Slovensku do 30. roku života

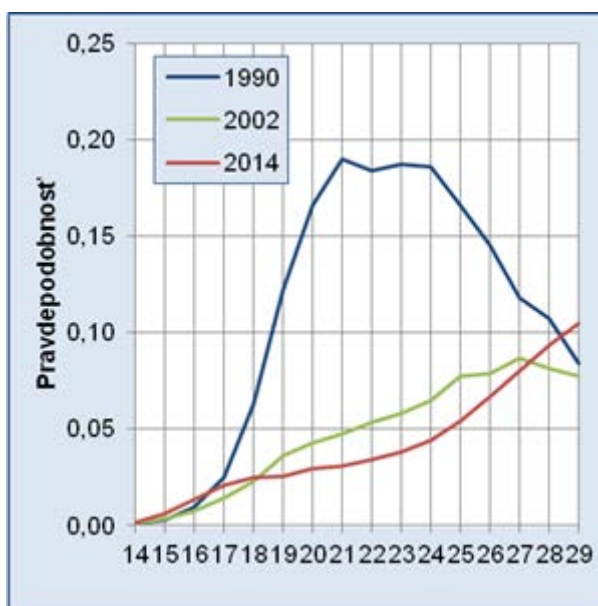
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Z predchádzajúcich zistení je zrejmé, že odkladanie rodenia prvých detí výraznou mierou mení aj časovanie druhých a ďalších pôrodov. Tie, ak sa uskutočnia, čoraz

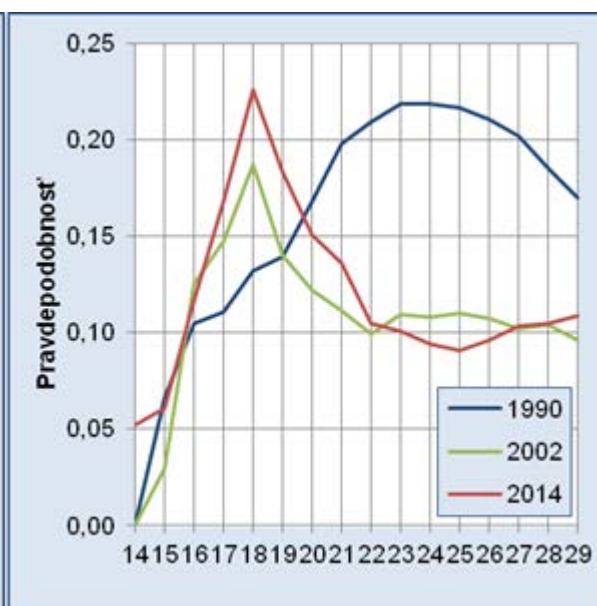
častejšie sa realizujú až v druhej polovici reprodukčného veku, čo sa následne podpisuje aj na štruktúre žien podľa parity do 30. roku života (pozri ďalej).

Ako výrazne sa zmenila intenzita rodenia prvých a druhých detí vo veku do 30 rokov vystihujú tabuľkové pravdepodobnosti. V 90. rokoch nastal v podstate vo všetkých vekových skupinách (obr. 10) dramatický prepád, ktorý vo veku 18 – 27 rokov pokračoval aj v nasledujúcom období, no s oveľa nižšou dynamikou. Na druhej strane vo veku nad 27 rokov identifikujeme mierne zvyšovanie pravdepodobnosti narodenia prvého dieťaťa bezdetným ženám ako výsledok nastupujúcej rekuperácie odložených detí prvého poradia. V dôsledku odkladania materstva a rodičovstva sa zmenil aj charakter kriviek. Kým na začiatku 90. rokov sa pravdepodobnosť narodenia prvého dieťaťa rýchlo zvyšovala už v mladom veku a okolo 21. roku života dosiahla maximum, na ktorom sa udržala ďalšie tri roky s následným prudkým poklesom, v súčasnosti sa jej úroveň len pozvoľne kontinuálne zvyšuje s rastúcim vekom až do konca sledovaného obdobia. Súčasne platí, že tento trend sa mierne zrýchľuje po dovŕšení 24. roku života.

Obr. 10: Pravdepodobnosť narodenia 1. dieťaťa bezdetnej žene na Slovensku

Obr. 11: Pravdepodobnosť narodenia 2. dieťaťa žene s jedným dieťaťom na Slovensku

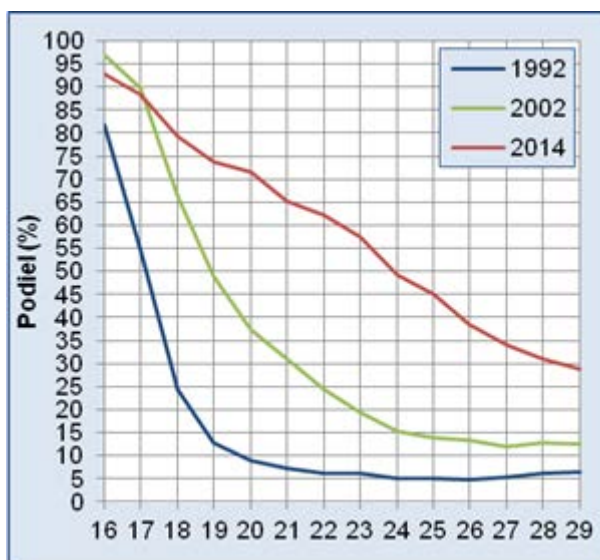
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Pravdepodobnosť narodenia druhého dieťaťa žene s jedným dieťaťom mala podobný charakter ako pri narodení prvého dieťaťa. Vzhľadom na časovanie sa však krivka posunula približne o 2 – 3 roky do vyššieho veku. Po prudkom náraste maximum dosahovala vo veku 23 – 26 rokov, po ktorom nasledoval postupný pokles. V 20. rokoch života sa však v priebehu 90. rokov šance na narodenie druhého dieťaťa dramaticky znížili a dnes dosahujú relatívne nízku úroveň. Súčasne však vzniklo maximum vo veku 19 rokov ako dôsledok selekcie určitej podskupiny špecificky sa reprodukčne správajúcich žien, ktoré sa matkami stali už vo veľmi mladom veku. Ukazuje sa, že v ich prípade platí vysoká šanca, že sa matkami stanú do dovŕšenia 20. roku života opakovane.

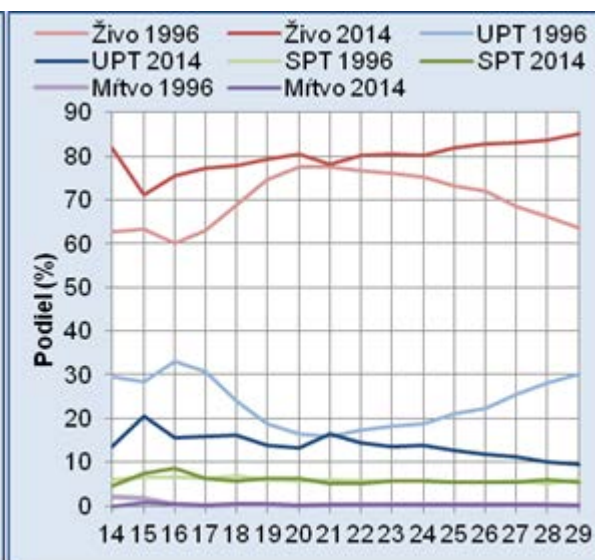
Jedným z dôležitých znakov transformácie reprodukčného správania na Slovensku je výrazný nárast podielu detí narodených mimo manželstva. Od začiatku 90. rokov zastúpenie detí narodených nevydatým ženám vzrástlo z necelých 10 % na takmer 40 % v roku 2015. Ešte dynamickejšie sa zvýšil podiel nemanželských detí v skupine žien do 30 rokov. V súčasnosti sa v tejto vekovej skupine ročne narodí mimo manželského zväzku takmer polovica detí. Ako ukazuje obrázok 12, práve pre mladšie a predovšetkým najmladšie vekové skupiny je rodenie detí mimo manželského zväzku príznačné. Až do veku 24 rokov nemanželské deti majú prevahu, kým v prvej polovici 90. rokov to bolo len vo veku 16 a 17 rokov a na začiatku nového milénia do 20. roku života.

Intenzita, ako aj počet interrupcií mali na Slovensku od začiatku 90. rokov klesajúci trend. V posledných rokoch už umelá potratovosť dosahuje takú nízku úroveň, že jej ďalšie výraznejšie znižovanie je nepravdepodobné. Podobná situácia je aj medzi ženami vo veku do 30 rokov, keď z hodnoty viac ako 0,5 umelého potratu na ženu v polovici 90. rokov klesla na súčasných približne 0,1 interrupcie. Uvedený trend sa podpísal aj na zmene štruktúry ukončených tehotenstiev. Predovšetkým sa znížil podiel interrupcií a, naopak, vzrástlo zastúpenie živonarodených detí. Podiel spontánnych potratov, ako aj mŕtvonarodených detí zostal viac-menej na rovnakej úrovni. Detailná štruktúra ukončených tehotenstiev odhaľuje, že spomínané zmeny sa týkajú predovšetkým najmladšej vekovej skupiny -násťročných dievčat, kde ešte v roku 1996 približne 30 % tehotenstiev končievalo interrupciou (obr. 13). Podľa údajov z roku 2014 to už nie je ani každé piate tehotenstvo. Rovnako pomerne významne klesol podiel interrupcií na sklonku sledovaného vekového spektra. Z úrovne 20 – 30 % vo veku 25 – 29 rokov klesol ich podiel na približne 10 – 13 %.

Obr. 12: Podiel detí narodených mimo manželstva na Slovensku ženám vo veku 16 – 29 rokov

Obr. 13: Štruktúra ukončených tehotenstiev žien na Slovensku vo veku 14 – 29 rokov

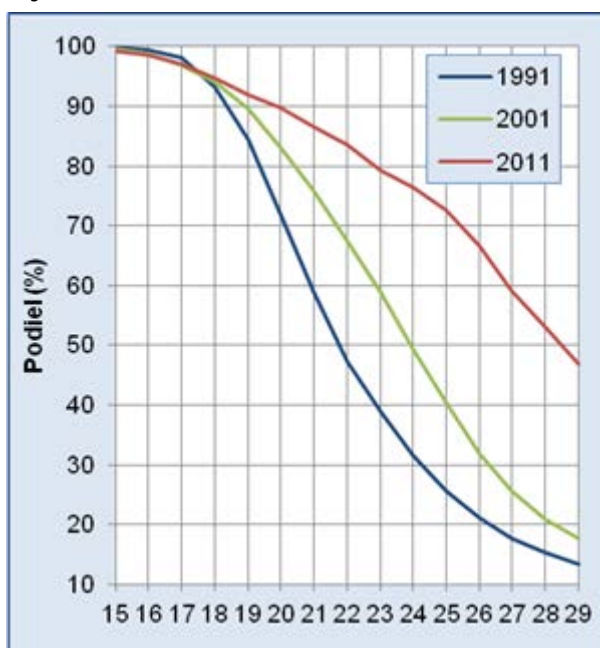
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Okrem častejšieho využívania moderných foriem antikoncepcie a vyššej informovanosti žien sa na tomto vývoji spolupodieľajú aj zmeny v časovaní plodnosti. Práve v tomto veku sa v súčasnosti realizuje hlavná časť reprodukčných zámerov, a preto väčšina z tehotenstiev je pravdepodobne želaná alebo aspoň

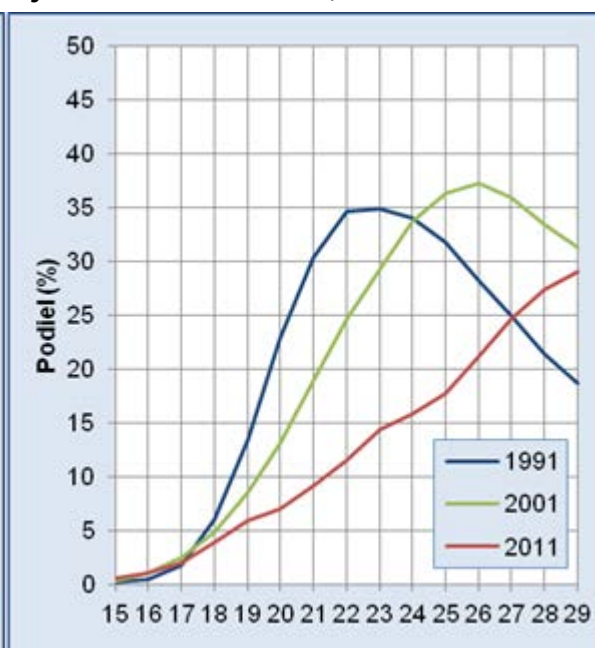
akceptovateľná. V polovici 90. rokov však maximum spadalo do mladšieho veku, a preto tehotenstvá vo veku nad 25 rokov (a teda aj vyšších poradí) mohli byť vnímané ako nežiaduce.

Odkladanie rodenia prvých detí sa prejavilo aj vo výsledkoch sčítania obyvateľov v roku 2001 a najmä 2011. Môžeme pritom sledovať dve hlavné línie týchto dosahov, ktoré sú však vzájomne úzko prepojené. Prvým je zvyšovanie podielu bezdetných žien v prvej polovici reprodukčného obdobia. Kým v sčítaní 1991 vo veku 25 rokov len približne štvrtina žien zostávala bezdetná, podľa sčítania 2001 to bolo už viac ako 40 % a v poslednom cenzu z roku 2011 dokonca takmer 73 % žien. Pred dovŕšením 30. roku života ešte nevstúpilo na dráhu matky takmer 47 % žien, kým na začiatku 90. rokov to bolo len niečo viac ako 13 %. Je zrejmé, že dochádza nielen k zvyšovaniu podielu bezdetných žien v každej z vekových skupín (s výnimkou najmladších¹), ale predlžuje sa aj obdobie bezdetnosti. Ak sa zameriame len na obdobie do 30. rokov života, potom žena na Slovensku ako bezdetná dnes strávi v priemere 25 rokov, kým podľa sčítania 1991 to bolo približne 22 rokov.

Obr. 14: Podiel bezdetných žien Slovenska vo veku 15 – 29 rokov podľa výsledkov sčítaní 1991, 2001 a 2011

Obr. 15: Podiel žien Slovenska s jedným dieťaťom vo veku 15 – 29 rokov podľa výsledkov sčítaní 1991, 2001 a 2011

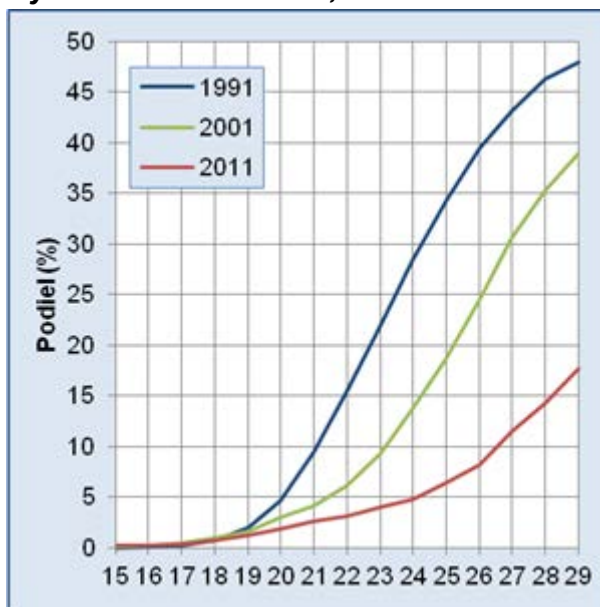
Zdroj: ŠÚ SR, primárne údaje zo sčítaní 1991, 2001, 2011, výpočty autora

Posun rodičovského debutu do vyššieho veku ovplyvňuje aj časovanie a celkovú intenzitu rodenia druhých a ďalších detí. Napríklad v sčítaní 1991 vo veku 29 rokov mala takmer polovica žien už práve dve deti a ďalšia pätina dokonca tri a viac detí. Miernu prevahu nadobudli ženy s dvomi deťmi už od 25. roku života (viac ako tretina osôb). Keďže v poslednom sčítaní vo všetkých sledovaných vekoch dominujú bezdetné ženy a s výrazným odstupom druhou najdôležitejšou skupinou sú ženy s jedným dieťaťom (pozri obr. 14 a 15), váha žien s dvomi a viac deťmi je preto veľmi

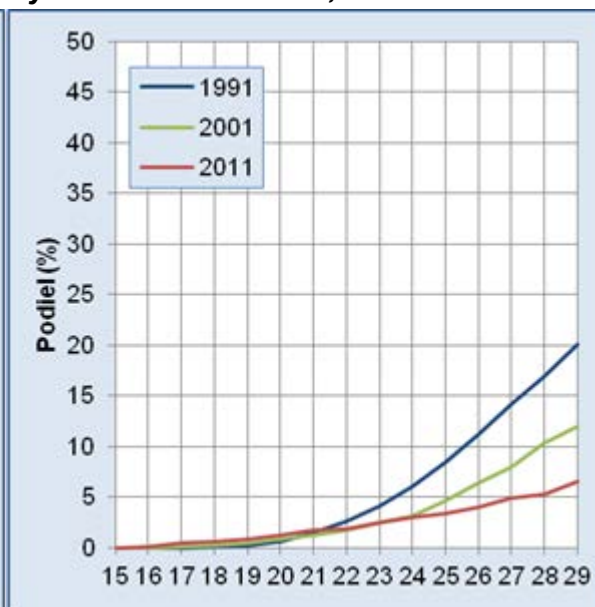
¹ Rozdiely v zastúpení bezdetných žien do veku 18 rokov sú medzi sčítaniami 1991 – 2011 štatisticky nevýznamné. Stať sa matkou v tomto veku je ukážkou veľmi špecifického reprodukčného správania, ktoré je príznačné skôr pre osoby s veľmi nízkym vzdelaním, ženy pochádzajúce zo segregovaných rómskych osád a pod.

nízka. V súčasnosti nepredstavujú ani jednu štvrtinu z kohorty žien vo veku 29 rokov, kým ešte na začiatku milénia to bolo viac ako polovica a v roku 1991 dokonca viac ako dve tretiny.

Obr. 16: Podiel žien Slovenska s dvomi deťmi vo veku 15 – 29 rokov podľa výsledkov sčítaní 1991, 2001 a 2011

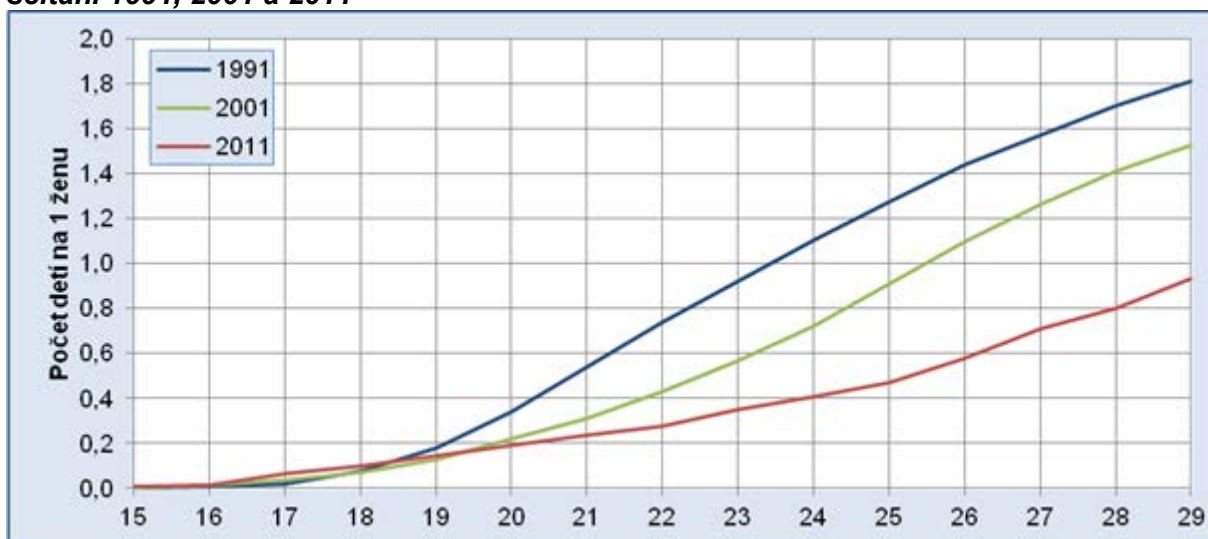
Obr. 17: Podiel žien Slovenska s tromi a viac deťmi vo veku 15 – 29 rokov podľa výsledkov sčítaní 1991, 2001 a 2011

Zdroj: ŠÚ SR, primárne údaje zo sčítaní 1991, 2001, 2011, výpočty autora

Je zrejmé, že takáto dynamická premena štruktúry žien podľa počtu narodených detí podmienená predovšetkým odkladaním materstva sa odzrkadlila aj na úrovni realizovanej plodnosti. Detailne tieto posuny možno sledovať na obrázku 18. Podľa výsledkov sčítania 1991 pripadalo priemerne na jednu ženu vo veku 25 rokov takmer 1,3 dieťaťa a vo veku 29 rokov viac ako 1,8 dieťaťa.

Obr. 18: Kohortová plodnosť žien Slovenska vo veku 15 – 29 rokov podľa výsledkov sčítaní 1991, 2001 a 2011

Zdroj: ŠÚ SR, primárne údaje zo sčítaní 1991, 2001, 2011, výpočty autora

V sčítaní 2001 sa hodnota kohortovej plodnosti v prvom uvedenom veku dostala hlboko pod hranicu 1 dieťaťa na ženu (0,9 dieťaťa) a v druhom predstavovala niečo viac ako 1,5 dieťaťa. V poslednom sčítaní z roku 2011 už v oboch vekoch realizovaná plodnosť klesla pod hranicu jedného dieťaťa. Vo veku 25 rokov pripadalo na jednu ženu v priemere menej ako 0,5 dieťaťa a vo veku 29 rokov to bolo len niečo viac ako 0,9 dieťaťa.

5. RODINNÉ SPRÁVANIE

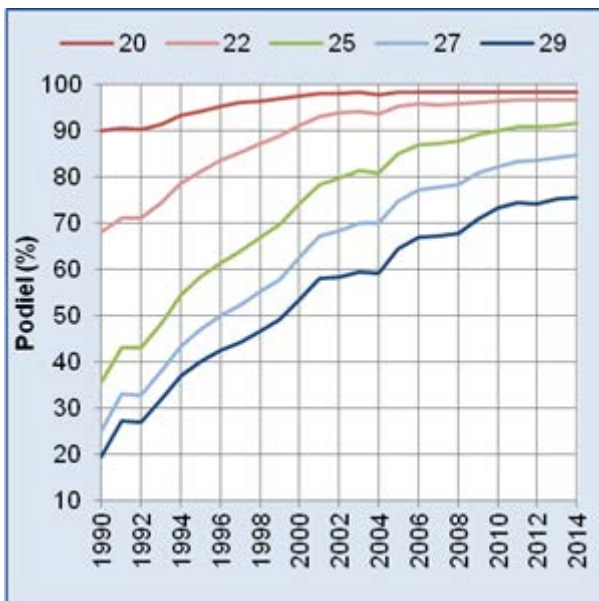
Sobášnosť slobodných mužov a najmä žien sa vyznačovala až do konca 80. rokov dvomi základnými rysmi. Prvým bol nízky, až veľmi nízky vek pri vstupe do prvého manželstva. Slovensko patrilo z historického hľadiska ku krajinám nachádzajúcim sa na východ od Hajnalovej línie [4, 5], pre ktoré bol skorý manželský debut charakteristickým znakom [6, 7]. Minulý politický režim a v ňom panujúce špecifické životné podmienky tento znak ešte zvýraznili. Druhým bola vysoká intenzita, s akou sa do manželstva vstupovalo. Aj keď tá mala najmä u mužov mierne klesajúci trend už od polovice 70. rokov, až do začiatku 90. rokov sa tabuľková prvosobášnosť udržiavala nad hranicou 85 %. U žien to bolo dokonca viac ako 90 % a vstup do manželstva tak predstavoval dlhodobu takmer univerzálny jav [3]. Veľmi dôležitým špecifikom sobášneho správania v tomto období bola tiež výrazná koncentrácia sobášnosti slobodných do prvej polovice reprodukčného veku. Podľa prierezových tabuliek prvosobášnosti sa vo veku do 30 rokov na začiatku 90. rokov realizovalo u mužov približne 90 % a u žien dokonca 95 % všetkých tabuľkových sobášov.

V priebehu nasledujúceho štvrtstoročia prešla sobášnosť slobodných viacerými dramatickými zmenami. Podobne ako pri rodení prvých detí aj vstup do manželstva zasiahlo dynamické odkladanie do vyššieho veku. Výsledkom je čoraz väčší počet a podiel tabuľkových slobodných osôb v prvej polovici reprodukčného obdobia [13]. Na začiatku 90. rokov zostávalo vo veku 29 rokov slobodných už len približne 20 % mužov a 10 % žien. V súčasnosti sú to až tri štvrtiny mužov a 60 % žien. Detailne zmeny v štruktúre tabuľkových slobodných osôb pre vybrané veku znázorňujú obrázky 19 a 20.

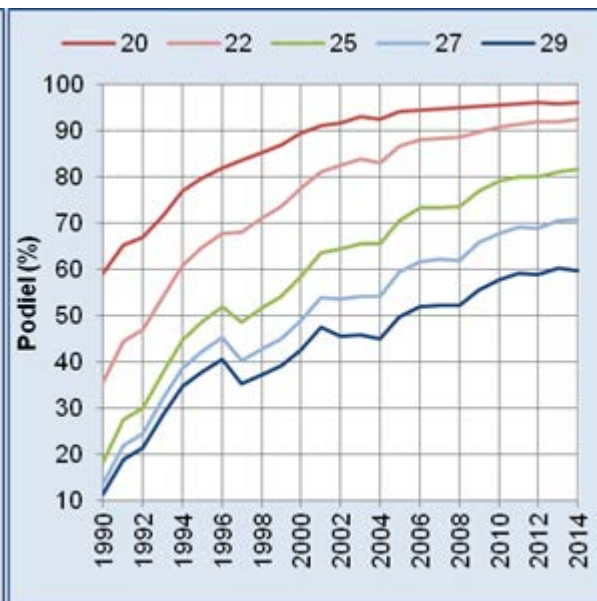
Hlavnou príčinou tohto vývoja rovnako ako v prípade plodnosti je odkladanie prvého manželstva do vyššieho veku. Potvrdzuje sa to na poklese pravdepodobností sobáša slobodných mužov vo všetkých vekových skupinách do konca sledovaného vekového spektra (obr. 21) a u žien do veku 27 rokov (obr. 22). Aj v tomto prípade platilo, že rozhodujúce zmeny v sobášnom správaní z pohľadu procesu odkladania sa odohrali v 90. rokoch. Nasledujúce obdobie sa síce tiež vyznačuje ďalším znižovaním šancí vstúpiť prvýkrát do manželstva, ale tento trend nie je už ani zďaleka taký dynamický. Okrem toho u žien vo veku 28 a 29 rokov (a vyššom) môžeme identifikovať mierny nárast pravdepodobností ako prejav začínajúcej rekuperácie odložených prvých sobášov. V mužskej časti populácie tento trend ešte nenastal, a aj preto sú šance mužov, že vstúpia do manželstva skôr ako dovŕšia 30. rok života, výrazne nižšie.

Tak ako sa zmenil charakter kriviek pravdepodobností v procese plodnosti, tak sa transformovali aj krivky sobášnosti slobodných. Predovšetkým v prvej polovici reprodukčného obdobia už nenájdeme žiadne výrazné maximum sformované v relatívne mladom veku (muži 22 – 24 rokov, ženy 20 – 22 rokov).

Obr. 19: Tabuľkový podiel slobodných mužov na Slovensku vo vybraných vekových skupinách

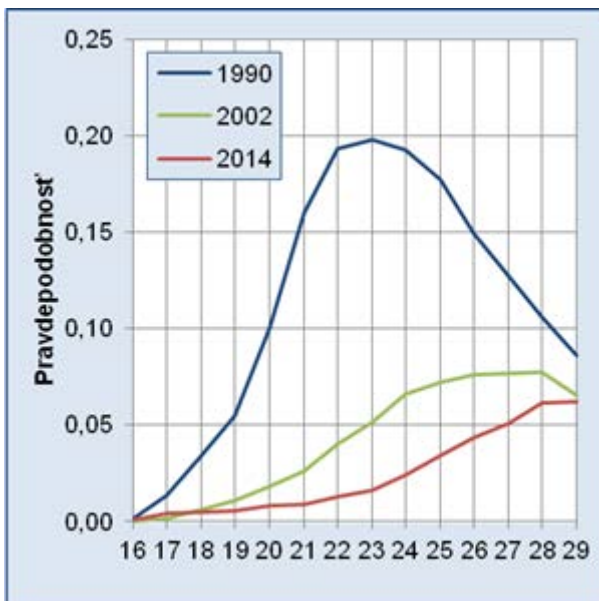

Obr. 20: Tabuľkový podiel slobodných žien na Slovensku vo vybraných vekových skupinách

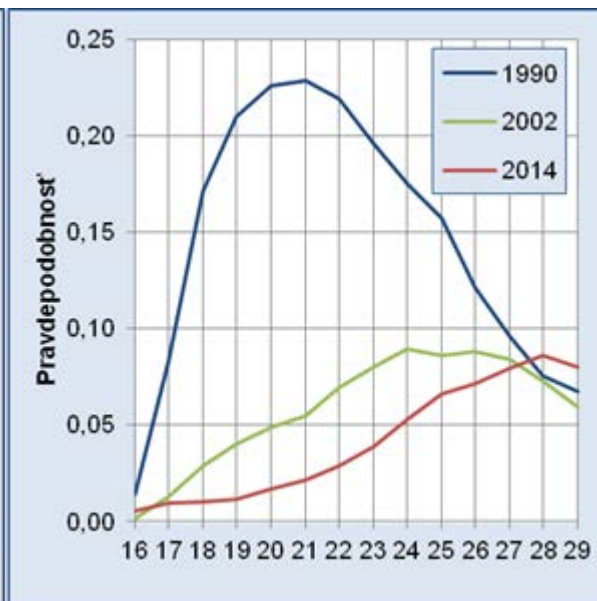

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

Obr. 21: Pravdepodobnosť vstupu do prvého manželstva, muži SR

Obr. 22: Pravdepodobnosť vstupu do prvého manželstva, ženy SR

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

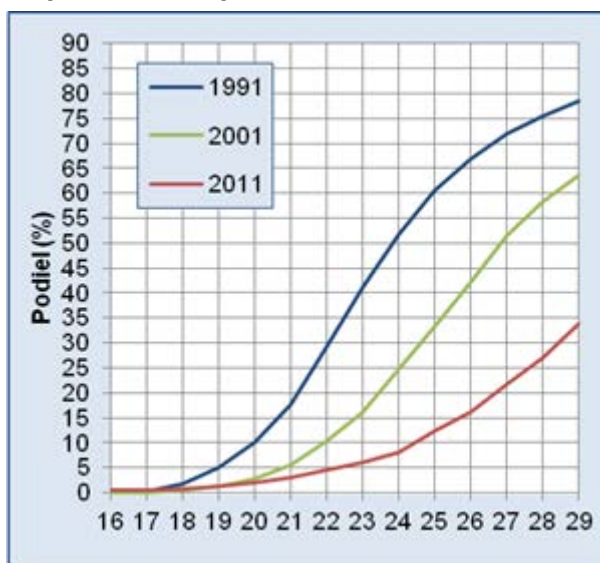
Pravdepodobnosť, že sa slobodný muž ožení, prekračuje hranicu 5 % až vo veku 27 rokov, kým na začiatku 90. rokov to bolo už vo veku 19 rokov. Slobodné ženy túto hranicu síce v súčasnosti pokoria o niečo skôr (vo veku 24 rokov), no aj napriek tomu ďaleko zaostávajú za úrovňou sobášnosti pozorovanej na začiatku transformačného obdobia. Odkladanie prvých sobášov do vyššieho veku prispelo tiež k výraznému zníženiu zastúpenia vekových skupín do 30 rokov na celkovej tabuľkovej prvosobášnosti. V ženskej časti populácie síce stále majú prevahu, keďže sa tu

realizuje približne 64 % zo všetkých tabuľkových sobášov slobodných, no u mužov je to už len 45 %.

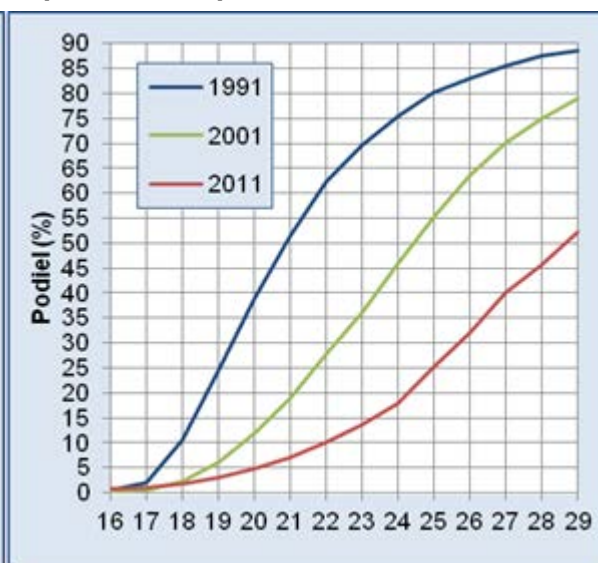
Počet rokov, ktoré muži prežijú ako slobodní do dovŕšenia 30. roku života, sa medzi sčítaniami 1991 a 2011 zvýšil približne zo 7,4 roka na viac ako 9 rokov. U žien to bolo približne z 5,3 roka na necelých 9 rokov. Predlžovanie obdobia prežitého bez skúseností so životom v manželstve sa prejavuje aj v štruktúre podľa rodinného stavu. Predovšetkým medzi poslednými dvomi sčítaniami vzrástol podiel osôb, ktoré ani raz nevstúpili do manželstva.

Kým podľa údajov sčítania ľudu 1991 vo veku 25 rokov aspoň raz v manželstve žilo už 60 % mužov a vo veku 29 rokov dokonca takmer 80 %, v sčítaní 2011 to bolo v prvom veku len niečo viac ako 12 % a na konci sledovaného vekového intervalu približne jedna tretina. V ženskej časti populácie do 25. roku života vstúpilo aspoň raz do manželstva na začiatku 90. rokov už takmer 80 % osôb a vo veku 29 rokov to bolo takmer 89 %. V poslednom sčítaní 2011 vo veku 25 rokov mala skúsenosť so životom v manželstve len asi štvrtina žien a vo veku 29 rokov len niečo viac ako polovica.

Obr. 23: Podiel mužov Slovenska, ktorí aspoň raz vstúpili do manželstva

Obr. 24: Podiel žien Slovenska, ktoré aspoň raz vstúpili do manželstva

Zdroj: ŠÚ SR, primárne údaje zo sčítaní 1991, 2001, 2011, výpočty autora

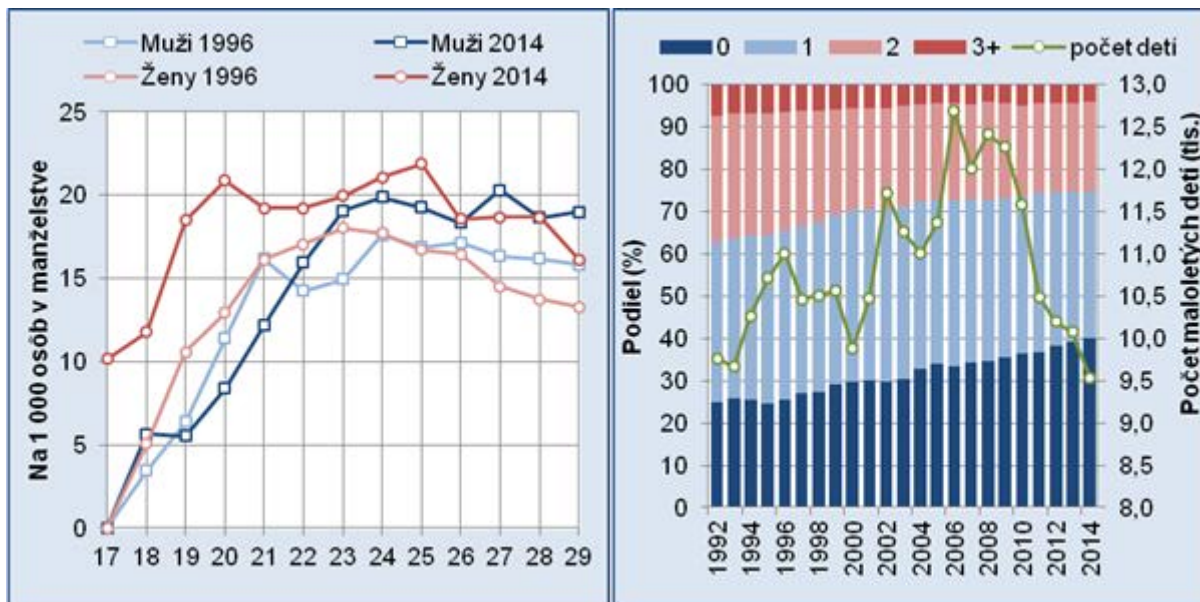
Rozvodovosť manželstiev má na Slovensku dlhodobý rastúci trend, aj keď v posledných rokoch možno sledovať jej mierny pokles. Platí to aj pre mužov i ženy vo veku do 30 rokov. Súčasne je zrejmé, že v tomto veku je riziko rozvodu väčšie u žien. Súvisí to aj s časovaním prvých sobášov, ktoré sú u žien posunuté do mladšieho veku. A práve tieto manželské zväzky uzatvárané v mladom veku sa rozvádzajú skôr a častejšie. Smerom ku koncu sledovanej vekovej skupiny sa však výraznejšie zvyšuje aj riziko rozvodu u mužov (pozri obr. 25).

Aj keď priemerný počet maloletých detí pripadajúcich na jedno rozvádzajúce sa manželstvo dlhodobý klesá (v roku 2014 už len takmer 0,9 dieťaťa) a rovnako sa znižuje aj podiel rozvedených manželstiev s maloletými deťmi (približne 60 %), celkový počet maloletých detí zasiahnutých rozvodom sa výraznejšie nezmenil.

Príčinou bol dlhodobý rastúci počet rozvodov (v rokoch 2006 – 2010 viac ako 12-tisíc). V poslednom období sme síce svedkami určitého poklesu, no aj napriek tomu naďalej ročne je rozvodom zasiahnutých viac ako 10-tisíc maloletých detí. Od roku 1992 do roku 2014 to bolo celkovo takmer 250-tisíc osôb.

Obr. 25: Rozvodovosť ženatých mužov a vydatých žien Slovenska vo veku 17 – 29 rokov   **Obr. 26: Rozvedené manželstvá podľa počtu maloletých detí na Slovensku**

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné výpočty

6. ZÁVER

Pokles plodnosti v úzkej spojitosti so zmenami časovania materstva významne ovplyvnili počet narodených detí v poslednom štvrtstoročí. Aj napriek historicky najvyššiemu počtu žien v reprodukčnom veku sme svedkami výrazného prepadu pôrodnosti, keď najmä na začiatku nového milénia sa na Slovensku narodili historicky najmenšie kohorty detí. V ďalšom období sme boli svedkami mierneho nárastu, no ten ani zďaleka nedokázal kompenzovať straty spôsobené pretrvávajúcou nízkou a veľmi nízkou plodnosťou. Podiel detskej zložky sa tak prepadol až na úroveň 15 %. Situácia však priaznivo nevyzerá ani smerom do budúcnosti. Je veľmi pravdepodobné, že v najbližších dvoch desaťročiach pôrodnosť opätovne klesne. Tento trend nedokáže podľa našich simulácií zvrátiť ani nárast plodnosti porovnateľný s úrovňou väčšiny krajín západnej a severnej Európy. Hlavným dôvodom bude pokles reprodukčnej základne, keď početné kohorty žien narodené v 70. rokoch postupne nahrádzajú a budú nahrádzať čoraz menej početné skupiny žien narodené v druhej polovici 90. rokov a v prvej dekáde nového milénia.

Populácia mladistvých a mladých dospelých tiež prechádza početným zmenšovaním, ktoré sa bude prehĺbovať aj v najbližších rokoch. Rovnako ide o dôsledok striedania generácií, keď početnejšie kohorty nahrádzajú menej početné. Aj keď v druhej polovici sledovaného obdobia sa ako možná javí zmena tohto trendu, predchádzajúcu stratu nedokáže vykompenzovať ani postupné zvyšovanie počtu osôb vo veku 15 – 29 rokov.

Rodinné a reprodukčné správanie v prvej polovici reprodukčného veku prešlo a prechádza veľmi výraznými zmenami. Charakterizuje ho predovšetkým odkladanie rodenia prvých detí a prvých manželstiev do vyššieho veku. Kým na začiatku 90. rokov sa v tomto vekovom intervale koncentrovala prevažná časť z celkovej plodnosti, ako aj tabuľkovej prvosobášnosti, v súčasnosti sa čoraz častejšie tieto udalosti odohrávajú až po dovŕšení 30. roku života. Výsledkom je dramatický prepád šancí, že žena sa stane matkou, porodí druhé dieťa alebo že osoby vstúpia do manželstva. V dôsledku toho sa predĺžilo obdobie, ktoré v priemere žena strávi ako bezdetná, resp. ako slobodná. Ešte výraznejšie je odkladanie manželských debutov u mužov. Znamená to, že väčšina mladých ľudí na Slovensku v súčasnosti posúva svoje prechody do manželstva a rodičovstva až k hornej hranici sledovaného vekového intervalu alebo dokonca až do druhej polovice reprodukčného veku. To, samozrejme, prináša so sebou historické zmeny v štrukturálnych charakteristikách. Výrazne sa zvýšil podiel bezdetných žien, pričom sa predĺžilo aj obdobie, keď tieto ženy majú v slovenskej populácii prevahu. Rovnako sledujeme do 30. roku života nebývalý nárast podielu mužov a žien bez akýchkoľvek skúseností so životom v manželstve.

Pozitívne možno hodnotiť výrazný pokles intenzity umelej potratovosti v tomto veku. To so sebou prinieslo zníženie váhy interrupcií na celkovej štruktúre ukončených tehotenstiev žien. Výraznú prevahu majú pôrody živých detí. Z pohľadu stability manželských zväzkov aj u mladých dospelých došlo k nárastu rozvodovosti. Na druhej strane však vzhľadom na postupujúce odkladanie prvých manželstiev nejde o typický vek pri rozvode a aj zastúpenie rozvedených osôb je podpriemerné. Ešte donedávna bol vek do 30 rokov rozhodujúcim pre formovanie rodiny a demografickú reprodukciu, no v súčasnosti sa čoraz častejšie stáva len obdobím dokončovania jednotlivých prechodov k dospelosti, ku ktorým čoraz menej často patrí materstvo, rodičovstvo a manželstvo. S očakávaným prehľbovaním rekuperácie týchto prechodov sa tak primárnym obdobím realizácie vstupu do manželstva a rodičovstva stane koniec sledovaného vekového spektra a najmä začiatok druhej polovice reprodukčného obdobia. Zdá sa, že tento trend je v súlade s hlavnými vývojovými zmenami reprodukčného a rodinného správania v postmoderných spoločnostiach na svete a Slovensko nie je výnimkou.

LITERATÚRA

- [1] BLEHA, B. – ŠPROCHA, B. – VAŇO, B.: Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060. Bratislava: INFOSTAT, 2013. 81 s. ISBN 978-80-89398-23-2.
- [2] BLEHA, B. – VAŇO, B. – BAČÍK, V. (eds.): Demografický atlas Slovenskej republiky. Bratislava: Geografika, 2014. ISBN 978-80-89317-28-8.
- [3] FIALOVÁ, L.: Vývoj sňatečnosti v Československu v letech 1918–1988. In: Historická demografie, 1992, 16, s. 117 – 134.
- [4] HAJNAL, J.: European Marriage Patterns in Perspective. In: D. V. Glass, D.E.C. Eversley (eds.): Population in History, Essays in Historical Demography. London: Arnold, 1965. pp. 101-143. ISBN978-0202361956.
- [5] HAJNAL, J.: Two kinds of pre-industrial household formation system. Population and Development Review, 1982, 8, pp. 449-494.
- [6] LIVI-BACII, M.: Populace v evropské historii. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-495-5.

- [7] NÍ BROLCHAÍN, M.: East-West marriage contrasts, old and new. In: BLUM, A. – RALLU, J. L. (eds.): European Population II. Demographic dynamics. Paris, 1993, pp. 461-479.
- [8] POTANČOKOVÁ, M. – VAŇO, B. – PILINSKÁ, V. – JURČOVÁ, D.: Slovakia: Fertility between tradition and modernity. In: Frejka, T. – Hoem, I. – Sobotka, T. – Toulemon, L. (eds.): Childbearing trends and policies in Europe. Demographic Research, 2008. 19. Specialcollection, 7, pp. 973-1018.
- [9] POTANČOKOVÁ, M.: Prierezové tabuľky plodnosti pre Slovenskú republiku. Bratislava: INFOSTAT, 2010. 70 s. ISBN 978-80-89398-16-4.
- [10] RYCHTAŘÍKOVÁ, J.: Tabuľky sňatečnosti a metódy jejich konštrukcie. In: Demografie, 1984, 26, s. 110 –121.
- [11] SOBOTKA, T. – ZEMAN, K. – LESTHAEGHE, R. – FREJKA, T. – NEELS, K.: Postponement and Recuperation in Cohort Fertility: Austria, Germany and Switzerland in a European Context. Comparative Population Studies – Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2011, 36, 2-3, pp. 417-452.
- [12] SOBOTKA, T. – ZEMAN, K. – LESTHAEGHE, R. – FREJKA, T.: Postponement and Recuperation in Cohort Fertility: New analytical and projection methods and their application. European Demographic Research Papers, 2-2011, 86 p.
- [13] VAŇO, B. (ed.): Populačný vývoj v Slovenskej republike 2011. Bratislava: INFOSTAT, 2012. 97 s. ISBN 978-80-89398-21-8.

Príspevok je výsledkom riešenia grantovej úlohy MŠVVaŠ VEGA č. 1/0026/14 Transformácia plodnosti žien Slovenska v 20. storočí a na začiatku 21. storočia a jej prognóza do roku 2050.

RESUME

This article is focused on population development of persons under the age of 30 in Slovakia. The possible development scenarios were constructed based on the main findings which was our first main aim. The second main aim of the paper was to analyze the character and changes in marital and reproductive behaviour of men and women under the age of 30. In the last quarter century, Slovakia is marked by very dramatic and dynamic changes in the reproductive and family behaviour. Despite the large number of women in reproductive age, the sharp decline in fertility, has caused a significant drop in the number of births. The persistence of low fertility in Slovakia for almost two decades is reflected in a decreased proportion of persons under the age of 15 to approximately 15%.

Whereas, numerous cohorts of women born in the 70s, will leave the reproductive age, the further development will result in a decrease in the number of births, as well as the proportion of persons under the age of 15. This trend cannot be reversed even by a significant increase in fertility. Similar future development can be expected in a group of persons aged 15 – 29 years.

The main results of the analysis of reproductive and family behaviour indicated the significant postponement of parenthood and motherhood. Lower probability of entering into marriage, motherhood or giving birth to a second child at this age, significantly affects the structure of the population by marital status or the number of children born. There is a significant increase in the proportion of childless women and single persons. Entering into marriage or motherhood is increasingly realized at the end of this age interval or during the second half of the reproductive age.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

RNDr. Branislav Šprocha, PhD., absolvoval magisterské štúdium na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe v odbore demografia a demogeografia (2006). V roku 2011 ukončil doktorandské štúdium v programe demografia. Od roku 2007 je vedeckovýskumným pracovníkom Inštitútu informatiky a štatistiky vo Výskumnom demografickom centre v Bratislave a od roku 2009 vedeckým pracovníkom Prognostického ústavu Slovenskej akadémie vied. V oblasti demografie sa špecializuje na problematiku sobášnosti a rozvodovosti, populačného vývoja a jeho vplyvu na spoločnosť. Okrem toho sa venuje analýze vybraných populačných štruktúr, reprodukčného správania rómskeho obyvateľstva na Slovensku a problematike populačného prognózovania.

KONTAKT

branislav.sprocha@gmail.com